

לפרשת ויצא – תשע"ג

היסורים הפיזיים וההתעלות הרוחנית

הרב אבשלום מאירסדורף

רש"י על הפסוק הראשון בפרשתנו כותב בשם המדרש:

"לא היה צריך לכתוב אלא 'וילך יעקב חרנה', ולמה הזכיר יציאתו? אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם..." על שאלתו של רש"י ניתן לענות גם בדרך אחרת: התורה רצתה לומר שיש שתי בחינות שונות בהליכתו של יעקב לחרן. כשגילתה רבקה כי עשו זומם להרוג את יעקב יעצה ליעקב: "קום ברח לך אל לבן אחי חרנה" (כ"ז, מג) - רבקה דאגה שיאוונה ליעקב רע ולכן רצתה שיצא מן המקום. בדבריה ליצחק מתגלה פן אחר: "קצתי בחיי מפני בנות חת..." - רבקה רוצה שיעקב ילך לחרן לשאת אישה. יצחק שולח אותו לפדן ארם למטרה זו - "קום לך פדנה... וקח לך משם אשה" (כ"ח, ב) - ומברך אותו שיפרה וירבה (כ"ח, ג). כאן המטרה אינה היציאה מהמקום כשלעצמה אלא ההליכה לביתו של לבן (וכך אכן מודגש בפסוק ב: "ביתה בתואל אבי אמך"). ההליכה של יעקב לחרן מתוארת, אם כן, בשני מישורים שונים: במישור של רבקה - ביציאה מבאר שב כדי לברוח מעשו - ובמישור של יצחק - בהליכה לפדן ארם כדי לשאת אישה. כך מובנת גם הכפילות בפסוק הראשון בפרשה: "ויצא יעקב מבאר שבע" - כדי לברוח מעשו; "וילך חרנה" - לשאת אישה. בהגיע יעקב לבית אל בירכו הקב"ה בברכת הזרע ובברכת הארץ, ברכות על הדברים הנשגבים ביותר שכל אדם חולם עליהם. על רקע זה מפתיע מאוד לראות כיצד מבקש יעקב מאת הקב"ה דווקא על בעיות היומיום והפשוטות: "אם יהיה א-להים עמדי ושמרני... ונתן לי לחם לאכל ובגד ללבש..." (כ"ט, כ). פער דומה אנו מוצאים גם בהגדרתו של יעקב את "בית הא-לוהים". מיד לאחר החלום מתאר יעקב מקום קדוש ואידיאלי שבו נגלו אליו חזיונות עילאיים - "אין זה כי אם בית א-להים וזה שער השמים" (פסוק יז); ואילו בנדרו הוא מבטיח כי "האבן הזאת אשר שמתיה מצבה יהיה בית א-להים" (פסוק כב) - לא בית א-לוהים שהוא אי טרנסצנדנטי בעולמנו כי אם בית א-לוהים המצמצם את קדושתו למקומה של אבן בודדת. מסביר רבי ומורי הרב אהרון ליכטינשטיין ראש ישיבת ההסדר הר עציון:

נראה כי ניגודים אלו מקבילים לשתי הבחינות שראינו קודם. יעקב נמצא בסכנת נפשות - עשו הרשע דולק אחריו והוא זקוק להצלה פיזית - ועל כן הוא מבקש מהקב"ה שיחזירו לביתו בשלום וידא לצרכיו הגשמיים הבסיסיים. אולם יעקב יודע גם להתרומם למישור השני, הגבוה יותר, ולהתייחס למציאות הרוחנית העליונה של מלאכי הא-לוהים העולים ויורדים בסולם. יעקב מצליח לשלב את שני המישורים למרות הקושי שבדבר, ובכך הוא מקים סמל לכל גליוותינו, אשר מראהו נגלה לו בחלום הסולם: גם כאשר רעב עם ישראל ללחם וסבל מייסורים פיסיים התמידה בו השאיפה לרוחניות ולהתעלות ולשילוב החומר עם הרוח. היום, ברוך ה' שאנו בארץ ישראל אין ספק שיש לשלב בין הדברים. בצד הרוחני והחומרי ולקיים את המאמר:

"ארץ ישראל לעם ישראל על פי תורת ישראל בכול המובנים."